

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Лаппо Віолетти Валеріївни

на тему: «Теоретико-методичні засади формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання

Обрана Віолеттою Валеріївною тема дисертаційного дослідження «Теоретико-методичні засади формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу» важлива і актуальна з кількох причин. По-перше, студенти майбутня національна інтелектуальна еліта, носії найновіших знань і технологій. По-друге, глобальна криза духовно-моральних цінностей, зростання нетерпимості й агресії у взаєминах між людьми, втрата життєвих орієнтирів у певної частини молоді спонукають колективи закладів вищої освіти доповнювати знаннєцентристську модель підготовки фахівців концепцією гармонійного і всебічного розвитку особистості на засадах аксіологічного підходу. По-третє, гуманістична педагогіка технотронного, інформаційного суспільства знань, передбачає співробітництво учасників навчально-виховного процесу у досягненні спільних цілей у системі суб'єкт- суб'єктної взаємодії, поважаючи особистість, визнаючи її неповторну самобутність, створюючи умови для самореалізації кожного студента.

Ми переконані, що у теорії і методиці виховання слід дотримуватись принципу оптимальності, який передбачає вирішення педагогічної проблеми, розв'язання суперечностей за допомогою зрозумілого, доступного, не громіздкого, легкого в оперуванні способу. Зрозумілість і доступність у трактуванні наукових положень впливає з головних завдань ученого, який має проливати світло, осягати істину та спрощувати усе складне шляхом логічної інтерпретації фактів, явищ і процесів педагогічної реальності, бо весь цей багаж та інструментарій треба ще й застосовувати в навчально-

виховному процесі закладів вищої освіти. Такий оптимальний спосіб формування духовних цінностей студентів пропонується у дисертації Віолетти Валеріївни Лаппо.

Дискурс педагогічного дослідження передбачає відповіді на три прості запитання: «Що формуємо? Як формуємо? Наскільки наше «Як» ефективне?». У дисертації Віолетти Валеріївни на усі ці основоположні запитання дається науково-обґрунтована відповідь.

Віолетта Валеріївна реалізує своє дослідження у рамках запропонованої ще К.Д. Ушинським педагогічної антропології, коли предмет виховання аналізується на міждисциплінарному рівні. При цьому авторка оперує надбаннями різних наук і галузей знання про людину: філософії, валеології, психології, педагогіки, культурології, соціології, фізіології, історії та інших. Завдяки цьому Віолетта Валеріївна всебічно розкриває питання стану розробки досліджуваної проблеми, а також, у діалектичних зв'язках і залежностях висвітлює предмет дослідження – формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Віолетта Валеріївна чітко і коректно вибудовує стратегію дослідження, правильно визначає об'єкт, предмет, мету, завдання дисертаційної праці, що узгоджуються з її темою та висновками.

Заслужують на увагу методологічні підходи дослідження, серед яких системний, аксіологічний, полісуб'єктний, у контексті яких втілюються особистісно орієнтований та діяльнісний підходи. У системі координат згаданих підходів особистість розглядається як носій активного, творчого потенціалу, здатна свідомо планувати й організовувати власну діяльність яка детермінується інтеріоризованими духовними цінностями. При цьому у методиці формування духовних цінностей студентів враховуються індивідуальні, вікові, психологічні особливості, духовно-моральний розвиток студентів.

Приємно вражає кількість та якість публікацій і апробацій Віолетти

Валеріївни: 31 у фахових, наукометричних видання, три з яких в іноземних журналах та понад шість десятків статей у збірниках матеріалів конференцій та праці, які додатково відображають наукові результати дисертації. Усі публікації достатньо повно розкривають змістові складові дисертаційного дослідження.

Рукопис дисертації, автореферат, фахові публікації свідчать про те, що Віолетта Валеріївна добре оволоділа понятійно-категоріальним апаратом у руслі досліджуваної проблеми. Це, на наш погляд, є однією із важливих передумов наукової творчості, коли адекватно використовуються конструкти і дефініції та максимально точно описуються досліджувані явища. Крім того, Віолетта Валеріївна реалізуючи завдання дослідження спирається на педагогічну традицію, використовує праці, як національних, так і зарубіжних педагогів класиків та сучасних учених. Продувати нову якість можливо, якщо хід та результати дослідження враховують теперішні і минулі надбання наук про людину та виховання особистості.

Не викликає сумнівів наукова новизна одержаних Віолеттою Валеріївною Лаппо результатів:

- визначено та обґрунтовано теоретико-методичні засади формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу;
- розроблено структурно-функціональну модель формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, визначено та обґрунтовано педагогічні умови її ефективної реалізації;
- визначено критерії (знання про духовні цінності, глибина їх осмислення та усвідомлення доцільності оволодіння ними; значущість для особистості духовних цінностей як основи поведінки, діяльності та спілкування; здатність особистості діяти на основі духовних цінностей) з відповідними показниками та рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості духовних цінностей студентів.

Аналіз першого розділу дисертаційної праці Віолетти Валеріївни Лаппо дає можливість зрозуміти, що **духовність** є фундаментальним інтегративним особистісним утворенням, яке виникає внаслідок засвоєння людиною культурних надбань (моралі, науки, мистецтва, релігії, права) коли суб'єкт глибоко усвідомлює свій зв'язок з іншими людьми, суспільством, природою, вищими силами, що і виявляється у його моральній та соціально корисній поведінці. Віолетта Валеріївна цілком обґрунтовано до духовних цінностей відносить суспільні ідеали, установки й оцінки, нормативи та заборони, цілі й проекти, еталони й стандарти, принципи дії, виражені у формі нормативних уявлень про благо, добро і зло, прекрасне і потворне, справедливе і несправедливе, про сенс історії та призначення людини. Також духовними цінностями є відповідальність, толерантність, милосердя (спрямовані на інших), гідність, самодостатність (спрямовані на себе).

Структура духовних цінностей узгоджується з критеріями і показниками, що лягли в основу авторської методики діагностики. Усе це є запорукою достовірності отриманих даних у ході проведення констатувального та формувального експериментів.

Заслуговує на позитивну оцінку вміле застосування методу моделювання у процесі розробки методики формування духовних цінностей студентів. Запропонована вдало сконструйована, логічно вибудована, достатньо добре продумана структурно-функціональна модель формування духовних цінностей студентів, що включає цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, технологічний та результативний блоки.

На особливу увагу, у контексті формування духовних цінностей студентської молоді, заслуговує розроблений та впроваджений у рамках дисертаційного дослідження спецкурс «Духовні цінності особистості: шляхи формування», оскільки він створює оптимальні умови для інтеграції знань про духовні цінності з удосконаленням умінь і навичок юнаків і дівчат.

У прикладній частині дослідження слід позитивно оцінити організований семінар-практикум для викладачів, кураторів «Духовні

цінності особистості: сутність, зміст і особливості формування», який сприяє підвищенню у суб'єктів освітнього процесу рівня психолого-педагогічних знань, виробленню у них вмінь встановлювати адекватні взаємини зі студентами.

З метою перевірки ефективності методики формування духовних цінностей студентів та педагогічних умов її реалізації дисертанткою був проведений педагогічний експеримент. Його організація відповідає вимогам. Для об'єктивного оцінювання рівня сформованості духовних цінностей В.В.Лаппо розроблено і дібрано валідний діагностичний інструментарій, що дозволило виявити рівень сформованості, як окремих складових духовних цінностей студентів, так і цього інтегративного утворення у цілому. Уміле комбінування ряду методик забезпечило автору дисертації високу вірогідність отриманих результатів.

Список джерел та літератури нараховує 503 найменування, у тому числі 35 іноземними мовами, що свідчить про володіння Віолеттою Валеріївною найновішими науковими досягненнями у руслі обраної теми.

Додатки містять матеріали, котрі доповнюють уявлення про практичне значення проведеного дослідження.

Таким чином, всі наведені факти вказують на те, що автору дисертаційної роботи Віолетті Валеріївні Лаппо вдалося в повній мірі досягти поставленої мети і розв'язати сформульовані завдання.

Оцінюючи загалом позитивно хід та результати дослідження Віолетти Валеріївни Лаппо, вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі дискусійні моменти і побажання:

1. Виховання детерміноване соціальними потребами. Враховуючи геополітичну і внутрішньополітичну ситуацію, варто було б у розробці змісту духовних цінностей більше уваги приділити любові до Вітчизни, готовності відстоювати державну незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.

2. У дисертаційній праці приділяється значна увага реалізації індивідуального та особистісно орієнтованого підходів, у той же час дослідження б виграло, якби автор частіше використовувала у методиці впливу на свідомість і поведінку індивіда потенціал студентського колективу: відносини відповідальної залежності, «перспективні лінії», «паралельна педагогічна дія», громадська думка, спільна суспільно-корисна праця, ціннісно-орієнтаційна єдність, морально-психологічний клімат в колективі та інше.

3. Позитивно слід оцінити використання творів кіномистецтва у формуванні духовних цінностей студентів, про це йдеться на сторінках 216 (Стоян О.), 261 (підбір кінофільмів), 289 (консультування кураторів щодо використанні різних засобів, у тому числі художніх). У той же час, на наш погляд, варто було б більше уваги приділити іншим засобам мистецтва таким як поезія, література, живопис, архітектура, скульптура, звернути увагу на психологічні механізми впливу художнього образу на емоційно почуттєву сферу студентів, показати на конкретних прикладах, як у методиці це можна реалізувати.

4. Добре, що у дисертації підкреслюється і доводиться, як на теоретичному, так і на прикладному рівні важливість використання потенціалу гуманітарних дисциплін у формуванні духовних цінностей студентів. Але спектр виховуючого навчання не обмежуються тільки гуманітарним дисциплінами. Це можна робити і у контексті камеральних, точних наук, коли наприклад, в умовах задач, чи розв'язку до них пропонується матеріал у якому пропагуються духовні цінності. Чи, як варіант, коли у розвитку точних наук показується вклад національних учених і доводиться як їх відкриття, винаходи вплинули на утвердження духовних цінностей.

5. Назва другого розділу не зовсім коректна «Емпіричний аналіз сучасної практики...». Аналіз – це теоретичний метод дослідження. А «емпірію» – досвід, практика. Тут є алогічність і тавтологія. Можна було б сформулювати

назву розділу у такій редакції: «Аналіз сучасної практики...», або «Емпіричне дослідження сучасної практики».

6. Уже відзначалось на вдало вибудованій структурно-функціональній моделі формування духовних цінностей студентів. Це беззаперечно. У той же час, коли виділяється технологічний блок, то передбачається виділення етапів процесу (як послідовної зміни моментів, розгортання процедур у просторі і часі). Розуміємо, що методика трактується як комплекс процедур, способів, а технологія, – як алгоритмічний процес. Таким чином, у структурно функціональній моделі можна було б виділити етапи формування духовних цінностей, упорядкувати домінуючі форми, методи і засоби їх формування на тому чи іншому етапі. Від цього структурно-функціональна модель, на наш погляд, тільки б виграла.

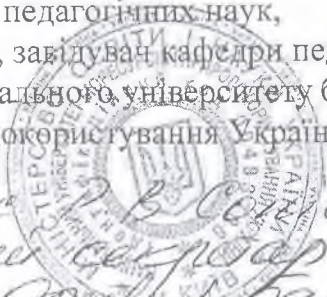
7. У четвертому розділі багато матеріалу, що розкриває змістовне наповнення конкретних форм і методів формування духовних цінностей студентів. Цей матеріал можна було б винести в додатки.

Однак висловлені зауваження носять скоріше дискусійний характер. Робота виконана на достатньо високому науково-теоретичному рівні, містить різноплановий і ретельно опрацьований автором практичний матеріал. Є всі підстави вважати, що дисертаційне дослідження Віолетти Валеріївни Лаппо на тему «Теоретико-методичні засади формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу» є самостійним, завершеним науковим дослідженням актуальної педагогічної проблеми, відповідає чинним в Україні вимогам до докторських дисертацій, а це дає підстави для присудження його автору наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

 Р. В. Сопівник

Григорів Р. В. Сопівник
Григорів Р. В. Сопівник
Григорів Р. В. Сопівник